

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.10.2014, sen. zn. 29 ICdo 20/2012, ECLI:CZ:NS:2014:29.ICDO.20.2012.1

Číslo: 49/2015

Právní věta:

1) Smlouvou o vzájemném plnění se ve smyslu § 253 odst. 1 insolvenčního zákona (ve znění účinném do 31. 12. 2013) rozumí vedle tam výslovně uvedené smlouvy o smlouvě budoucí především (typově) kupní smlouva, směnná smlouva nebo smlouva o dílo.

2) Zvláštní úprava obsažená v § 253 insolvenčního zákona (ve znění účinném do 31. 12. 2013) nahrazuje za trvání konkursu na majetek účastníka smlouvy o vzájemném plnění ta ustanovení hmotného práva, jež smluvním stranám dovozovala odstoupit od takové smlouvy pro její neplnění v době před prohlášením konkursu.

3) Je-li smlouva o vzájemném splnění ke dni prohlášení konkursu na majetek jedné ze stran smlouvy (dlužníka) zcela splněna druhou stranou smlouvy, nemůže druhá strana smlouvy od smlouvy odstoupit proto, že dlužník před prohlášením konkursu sám řádně a včas nesplnil (a v důsledku prohlášení konkursu již nesplní) své povinnosti z této smlouvy, a to bez zřetele k tomu, zda smlouva obsahuje ujednání o právu odstoupit od smlouvy.

4) Nebyla-li smlouva o vzájemném plnění v době prohlášení konkursu na majetek dlužníka ještě zcela splněna ani dlužníkem ani druhou stranou smlouvy, může druhá strana smlouvy od této smlouvy po prohlášení konkursu odstoupit, jen je-li právo od smlouvy odstoupit ve smlouvě ujednáno.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 31.10.2014

Spisová značka: 29 ICdo 20/2012

Číslo rozhodnutí: 49

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Incidenční spory, Odstoupení od smlouvy, Vzájemné plnění

Předpisy: § 253 IZ

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Rozsudkem ze dne 10. 11. 2011 zamítl K r a j s k ý s o u d v Praze (dále též jen „insolvenční soud“) žalobu, kterou se žalobce (obec N. P.) domáhal vůči žalovanému (insolvenčnímu správci dlužníka L.,

s. r. o.) vyloučení pozemků parc. č. 159/21, parc. č. 159/23, parc. č. 159/26, zapsaných na listu vlastnictví č. 527 v katastrálním území N. P. u Katastrálního úřadu pro Jihočeský kraj, Katastrální pracoviště P., pozemku parc. č. 159/27 zapsaného na listu vlastnictví č. 517 pro stejné katastrální území, pozemku parc. č. 159/28, zapsaného na listu vlastnictví č. 523 pro stejné katastrální území, pozemku parc. č. 159/29, zapsaného pro stejné katastrální území na listu vlastnictví č. 515, pozemku parc. č. 159/30, zapsaného pro stejné katastrální území na listu vlastnictví č. 537, pozemku parc. č. 159/31, zapsaného pro stejné katastrální území na listu vlastnictví č. 529, pozemku parc. č. 159/32, zapsaného pro stejné katastrální území na listu vlastnictví č. 535, pozemku parc. č. 159/33, zapsaného pro stejné katastrální území na listu vlastnictví č. 525, pozemku parc. č. 159/34, zapsaného pro stejné katastrální území na listu vlastnictví č. 533, pozemku parc. č. 159/35, zapsaného pro stejné katastrální území na listu vlastnictví č. 521, pozemku parc. č. 159/36, zapsaného pro stejné katastrální území na listu vlastnictví č. 531, pozemku parc. č. 159/37, zapsaného pro stejné katastrální území na listu vlastnictví č. 519, a pozemků parc. č. 159/53 a parc. č. 159/24, zapsaných pro stejné katastrální území na listu vlastnictví č. 478 (dále též jen „sporné nemovitosti“), ze soupisu majetkové podstaty dlužníka (bod I. výroku) a rozhodl o nákladech řízení (bod II. výroku).

Insolvenční soud – cituje ustanovení § 253 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) – dospěl po provedeném dokazování k závěru, že „v době prohlášení konkursu“ je odstoupení přípustné pouze za tam uvedených podmínek. K tomu odkázal na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 2007, sp. zn. [29 Odo 1170/2006](#) (jde o rozsudek uveřejněný pod číslem 42/2008 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek – dále jen „R 42/2008“, který je – stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže – dostupný i na webových stránkách Nejvyššího soudu), s tím, že ve smyslu tohoto rozhodnutí dikce § 253 insolvenčního zákona odpovídá dikci § 14 odst. 4 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále jen „ZKV“).

Odstoupení od smlouvy za trvání konkursu proto podléhá režimu insolvenčního zákona, nikoli režimu ustanovení § 48 odst. 1 a 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku. V dané věci tak nejsou splněny předpoklady, na jejichž základě by soud mohl vyhovět žalobě o vyloučení věcí ze soupisu majetkové podstaty. Insolvenční zákon nedává žádnou možnost odstoupit od synallagmatické smlouvy, pokud již jedna strana zcela plnila.

K odvolání žalobce *V r c h n í s o u d* v Praze rozsudkem ze dne 23. 2. 2012 potvrdil rozsudek insolvenčního soudu (první výrok) a rozhodl o nákladech odvolacího řízení (druhý výrok).

Odvolací soud vyšel při posuzování důvodnosti žalobou uplatněného nároku zejména z toho, že:

- 1) Usnesením ze dne 14. 12. 2010 zjistil insolvenční soud úpadek dlužníka, insolvenčním správcem dlužníka ustanovil žalovaného a prohlásil konkurs na majetek dlužníka.
- 2) Podle zprávy insolvenčního správce zveřejněné v insolvenčním rejstříku dne 14. 9. 2011 byly předmětné nemovitosti zahrnuty do majetkové podstaty dlužníka.
- 3) Na základě kupní smlouvy uzavřené mezi žalobcem (jako prodávajícím) a dlužníkem (jako kupujícím) dne 28. 3. 2008 (dále jen „kupní smlouvu“) a dodatku č. 1 ke kupní smlouvě, uzavřeného dne 13. 6. 2008 (dále jen „dodatek“), je dlužník zapsán v katastru nemovitostí jako vlastník nemovitostí.
- 4) Dlužník se v kupní smlouvě zavázal uhradit žalobci kupní cenu nemovitostí v celkové výši 9 102 500 Kč. V dodatku ke kupní smlouvě sjednali účastníci právo žalobce odstoupit od kupní smlouvy, jestliže nedojde bez jeho zavinění k uhrazení kupní ceny nejpozději do 31. 10. 2008, a to bez nároku na vrácení již uhrazené kupní ceny.
- 5) Podáním ze dne 22. 12. 2010, adresovaným žalovanému jako insolvenčnímu správci dlužníka, odstoupil žalobce od kupní smlouvy pro neuhrazení kupní ceny.
- 6) K výzvě žalovaného podal žalobce včas vylučovací žalobu dle ustanovení § 225 odst. 1

insolvenčního zákona.

7/ Nemovitosti vznikly tak, že od pozemku žalobce parc. č. 159/1 byly nejprve odděleny pozemky parc. č. 159/21, 159/22, 159/23 a 159/24. Při převodu pozemků parc. č. 159/21, 159/23 a 159/24 byly z části pozemku parc. č. 159/23 dále odděleny pozemky parc. č. 159/27, 159/28, 159/29, 159/30, 159/31, 159/32, 159/33, 159/34, 159/35, 159/36 a 159/37, a parc. č. 159/53. K oddělení pozemku parc. č. 159/22 od původního pozemku žalobce parc. č. 159/1 „fakticky nikdy nedošlo“.

Na tomto základě odvolací soud – cituje ustanovení § 253 odst. 1, 2 a 5 insolvenčního zákona – uvedl, že žalobce opírá své lepší (vlastnické) právo k nemovitostem o odstoupení od smlouvy z 22. 12. 2010. Právo odstoupit od kupní smlouvy bylo sjednáno v dodatku, jímž však byl nově sjednán i způsob zaplacení kupní ceny. Ta je podle dodatku rozpočítána jako cena jednotlivých převáděných nemovitostí a její splatnost je stanovena nejpozději k 30. 6. 2008 za pozemek parc. č. 159/23, o výměře 5042 m², k 30. 8. 2008 za pozemek parc. č. 159/24, o výměře 2472 m², k 30. 9. 2008 za pozemek parc. č. 159/21, o výměře 5557 m², a k 31. 10. 2008 za pozemek parc. č. 159/22, o výměře 5474 m².

Žalobce míní (pokračoval odvolací soud), že jeho vlastnické právo k nemovitostem se obnovilo na základě platného odstoupení od smlouvy (byť po zjištění úpadku a prohlášení konkursu), neboť ustanovení § 253 insolvenčního zákona upravuje pouze podmínky odstoupení od smlouvy insolvenčním správcem. Odstoupení od smlouvy druhou smluvní stranou (bylo-li sjednáno) je třeba posuzovat dle obecných ustanovení občanského zákoníku. Tvrdí též, že nebylo-li na dlužníka převedeno vlastnické právo ke všem nemovitostem, které byly předmětem kupní smlouvy, a nebyla-li dlužníkem zaplacena celá kupní cena, pak není smlouva zcela splněna žádnou ze smluvních stran. Pak by žalobce mohl odstoupit od kupní smlouvy, i kdyby soud vycházel z výkladu, že odstoupení od smlouvy insolvenčním správcem nebo druhou smluvní stranou je po zjištění úpadku přípustné za podmínek upravených ustanovením § 253 odst. 1 insolvenčního zákona.

Odvolací soud se (však) na základě zjištěného skutkového stavu ztotožnil se závěrem insolvenčního soudu, že žalobce ve vztahu ke sporným nemovitostem splnil své povinnosti z kupní smlouvy. Skutečnost, že žalobce nepřevodil na dlužníka jiný pozemek (jenž není předmětem vylučovací žaloby), který byl také předmětem kupní smlouvy, neměl odvolací soud za rozhodnou. Plnění kupní ceny bylo dodatkem rozděleno na dílčí plnění za jednotlivé nemovitosti. Dílčímu plnění dlužníkem logicky odpovídá dílčí povinnost prodávajícího konkrétní nemovitosti převést. Ve vztahu ke sporným nemovitostem proto žalobce zcela splnil povinnost prodávajícího.

Právem stran odstoupit od smlouvy po prohlášení konkursu se Nejvyšší soud zabýval v R 42/2008, kde ve vztahu k ustanovení § 14 odst. 4 ZKV (ve znění účinném do 31. 12. 2007) konstatoval, že možnost odstoupit od vzájemně podmíněné smlouvy podle tohoto ustanovení mají účastníci této smlouvy jen za předpokladu, že ke dni prohlášení konkursu na majetek účastníka takovou smlouvu dosud vůbec nebo zčásti nesplnily obě smluvní strany. Tamtéž Nejvyšší soud uvedl, že úprava obsažená v § 14 odst. 4 ZKV nahrazuje za trvání konkursu na majetek účastníka smlouvy o vzájemném plnění ta ustanovení hmotného práva, jež smluvním stranám dovozovala odstoupit od takové smlouvy pro její neplnění v době před prohlášením konkursu.

Z pojetí ustanovení § 253 insolvenčního zákona pak podle odvolacího soudu vyplývá, že po prohlášení konkursu není vyloučeno odstoupení od smlouvy insolvenčním správcem ani druhou smluvní stranou. Vzhledem k zásadě ochrany společného zájmu věřitelů je insolvenčnímu správci tímto ustanovením nově umožněna volba, zda dosud nesplněné závazky splní nebo zda od takové smlouvy odstoupí, a to zřejmě s ohledem na budoucí zvolený způsob zpeněžení majetkové podstaty. Právo na odstoupení od smlouvy je však, jak u insolvenčního správce, tak u druhé smluvní strany, zásadně omezeno na případy, kdy jde o smlouvu o vzájemném plnění, která nebyla buď vůbec, nebo částečně splněna ani

dlužníkem ani druhou smluvní stranou. V tomto smyslu právní úprava insolvenčního zákona obsahově navazuje na úpravu obsaženou v ustanovení § 14 odst. 4 ZKV a na dřívější úpravu obsaženou v ustanovení § 23 odst. 1 zákona č. 64/1931 Sb. z. a n., kterým se vydávají řády konkursní, vyrovnací a odpůrcí (dále též jen „konkursní řád z roku 1931“).

V projednávaném případě žalobce převedl na dlužníka vlastnické právo ke sporným nemovitostem a splnil tak zcela před prohlášením konkursu své povinnosti z kupní smlouvy. Žalobce proto nemůže po prohlášení konkursu na majetek dlužníka platně odstoupit od kupní smlouvy a domáhat se úspěšně vyloučení sporných nemovitostí z majetkové podstaty dlužníka.

K tomu odvolací soud poznamenal, že insolvenční zákon současně vychází ze zásady poměrného uspokojení věřitelů a brání zmenšování majetku, jenž po prohlášení konkursu spadá do majetkové podstaty. Proto se druhá smluvní strana nemůže ani při platném odstoupení od smlouvy podle ustanovení § 253 odst. 1 a 2 insolvenčního zákona domáhat vydání částečného plnění, za něž od dlužníka neobdržela vzájemné plnění, neboť tomu (na rozdíl od původní úpravy obsažené v ustanovení § 14 ZKV) explicitně brání ustanovení § 253 odst. 5 insolvenčního zákona.

Žalobce by tak nedosáhl vyloučení nemovitostí z majetkové podstaty dlužníka, ani kdyby prokázal, že ani z jeho strany nedošlo k úplnému splnění podmínek kupní smlouvy před prohlášením konkursu (nebo že nastaly podmínky zákonné fikce odstoupení od smlouvy insolvenčním správcem dle ustanovení § 253 odst. 2 insolvenčního zákona). Po prohlášení konkursu mu (v takovém případě) vzniká pouze právo uplatnit nárok na vydání částečného plnění ze smlouvy vůči dlužníku podáním přihlášky pohledávky dle ustanovení § 173 a násl. insolvenčního zákona, uvedl odvolací soud, odkazuje potud na článek Havel, B.: Smlouvy o vzájemném plnění podle insolvenčního zákona, Obchodněprávní revue číslo 6, ročník 2009, str. 155.

Vlastnické právo k nemovitostem tedy nesvědčí žalobci, ale nadále dlužníku. Sporné nemovitosti jsou proto správně zahrnuty do majetkové podstaty dlužníka a žaloba nebyla podána důvodně.

Žalobce podal proti rozsudku odvolacího soudu dovolání, jehož přípustnost opírá o ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, namítaje, že je dán dovolací důvod uvedený v § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., tedy, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci a požaduje, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Zásadní právní význam napadeného rozhodnutí přisuzuje dovolatel výkladu ustanovení § 253 insolvenčního zákona, s tím, že jde o otázku dovolacím soudem dosud dostatečně neřešenou a s tím, že výklad uvedeného ustanovení oběma soudy jde nad jeho rámec.

Dovolatel nezpochybňuje závěr soudů, že je nutné posuzovat možnost odstoupení od kupní smlouvy podle ustanovení § 253 insolvenčního zákona. Domnívá se však, že toto ustanovení (na rozdíl od ustanovení § 14 ZKV) neomezuje věřitele v právu odstoupit od smlouvy v době, kdy se druhá smluvní strana nachází v úpadku, vyjma situací popsanych v ustanovení § 253 odst. 1 až 3 insolvenčního zákona. Uvádí, že k tomuto závěru jej vede jednak obsah ustanovení § 253 insolvenčního zákona, jednak aplikace obecné právní zásady („to, co není zákonem zakázáno, je dovoleno“) vyjádřené v „Listině“ (míněna je zřejmě Listina základních práv a svobod). Uvedená možnost (rozuměj možnost odstoupit od smlouvy) přitom pro dovolatele přímo vyplývá z obecných právních předpisů, konkrétně z ustanovení § 48 odst. 1 obč. zák. a z obsahu uzavřené smlouvy, přičemž insolvenční zákon takovou možnost nijak nevylučuje.

Z dikce ustanovení § 253 insolvenčního zákona vyplývá (dle dovolatele), že reguluje pouze možnosti, za jakých může insolvenční správce odstoupit od uzavřené smlouvy a to za tam popsanych předpokladů. Na rozdíl od ustanovení § 14 odst. 4 ZKV tedy uvedené ustanovení nijak nereguluje

takovou možnost druhé smluvní strany (dovolatele), vyjma případu popsaného v ustanovení § 253 odst. 2 insolvenčního zákona (z jehož dikce však a contrario vyplývá, že v případech odlišných od hypotézy uvedeného ustanovení druhá smluvní strana /tedy dovolatel/ může odstoupit od uzavřené smlouvy). Ustanovení § 253 insolvenčního zákona tedy dovolateli nebránilo odstoupit od uzavřené kupní smlouvy z důvodu v ní sjednaného (tedy pro prodlení dlužníka s úhradou kupní ceny), neboť možnost odstoupit od uvedené smlouvy byla citovaným ustanovením limitována jen vůči insolvenčnímu správci.

Dovolatel má za to, že nevylučuje-li insolvenční zákon v konkrétním případě přímo užití obecných předpisů civilního práva pro řešení právních nároků vzešlých ze smluvních vztahů dlužníka a jeho smluvních partnerů, pak smluvní strany mohou a mají postupovat při řešení právních nároků vyplývajících z takových smluv podle obecných předpisů. Vyloučení užití ustanovení § 48 obč. zák. by proto bylo namístě, jen kdyby insolvenční zákon stanovil jiný postup a předpoklady pro odstoupení od smlouvy, tedy pouze v situacích předvídaných ustanovením § 253 odst. 1 insolvenčního zákona vůči tam uvedenému účastníku smlouvy (dlužníku, potažmo insolvenčnímu správci). Aplikace R 42/2008 insolvenčním soudem není na místě, neboť judikát řeší odstoupení od smlouvy insolvenčním správcem, nikoliv druhým účastníkem smlouvy.

Dovolatel rovněž nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu, že v možnosti domáhat se vyloučení nemovitostí z majetkové podstaty dlužníka mu brání ustanovení § 253 odst. 5 insolvenčního zákona. Odvolací soud podle něj zcela pominul, že ono ustanovení limituje možnost požadovat navrácení plnění pouze z důvodu, že nebylo poskytnuto protiplnění. V daném případě je však důvodem, pro který se žalobce domáhá „určení vlastnictví k nemovitostem“ (nikoliv jejich navrácení /dlužník ani žalovaný nemovitosti nedrží/), jiná právní skutečnost, totiž fakt, že kupní smlouva zanikla s účinkem ex tunc. Dlužník je (proto) v katastru nemovitostí zapsán jako vlastník nemovitostí bez nabývacího titulu, takže je zřejmé, že nejde o situaci podle ustanovení § 253 odst. 5 insolvenčního zákona; to se vztahuje na situaci, kdy došlo k převodu vlastnictví k určité věci, kupříkladu finančním prostředkům a věřitel se domáhá jejich navrácení pro neposkytnutí protiplnění (kupříkladu uhrazená záloha a neplnění dlužníkem).

Jiný závěr, než že žaloba je po právu, tedy nelze učinit, ani kdyby platil závěr insolvenčního soudu, že se možnost odstoupení od kupní smlouvy řídí pouze ustanovením § 253 insolvenčního zákona (a ustanovení § 48 obč. zák. se neuplatní ani subsidiárně). Z provedených důkazů je totiž zjevné, že kupní smlouva nebyla doposud zcela splněna ani dlužníkem, ani dovolatelem. Předmětem kupní smlouvy totiž byly i další (v žalobě neuvedené) nemovitosti (konkrétně kupní smlouvou popsané a nově vytvořené parcely č. 151/22 a č. 151/24 v katastrálním území N. P.), které nejsou majetkem dlužníka a ani nebyly zařazeny do soupisu majetkové podstaty dlužníka. Dovolatel totiž tyto nemovitosti na dlužníka nepřevedl, takže ani úplně nesplnil závazek vyplývající z kupní smlouvy.

Jelikož závazek z kupní smlouvy (uhradit celou kupní cenu) nesplnil ani dlužník, a to (ve smyslu ustanovení § 253 odst. 1 insolvenčního zákona) ani prostřednictvím insolvenčního správce, který v patnáctidenní lhůtě dle ustanovení § 253 odst. 2 insolvenčního zákona neoznámil, zda hodlá splnit závazek dlužníka z uvedené smlouvy, má se podle ustanovení § 253 odst. 2 insolvenčního zákona za to, že insolvenční správce od uzavřené kupní smlouvy odstoupil ve smyslu ustanovení § 253 odst. 1 insolvenčního zákona patnáctým dnem po prohlášení konkursu na majetek dlužníka. Touto dovolatelovou argumentací se však insolvenční soud nijak nezabýval, přestože ony skutkové okolnosti zcela zřejmě vyplývají z provedených důkazů.

Na tomto základě dovolatel uzavírá, že výklad ustanovení § 253 insolvenčního zákona oběma soudy nerespektuje zásadní změnu regulace daného institutu v insolvenčním právu oproti předchozí právní úpravě. „Aplikace rozhodovací praxe“ navazující na předchozí právní úpravu, proto není na místě.

Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z o d ů v o d n ě n í :

S přihlédnutím k době vydání dovoláním napadeného rozhodnutí je na danou věc uplatnitelný insolvenční zákon ve znění účinném do 30. 6. 2012, tj. naposledy ve znění zákona č. 217/2009 Sb.

Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (do 31. 12. 2012) se podává z bodu 7., článku II., zákona č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Nejvyšší soud shledává dovolání v této věci přípustným podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., když zásadní právní význam napadeného rozhodnutí přisuzuje výkladu ustanovení § 253 insolvenčního zákona (potud jde o otázku dovolacím soudem neřešenou).

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (a se zřetelem ke způsobu, jímž byla založena přípustnost dovolání, ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

Podle ustanovení 248 odst. 1 insolvenčního zákona dlužníkovi věřitelé mohou po prohlášení konkursu svá práva uplatnit jen způsobem a za podmínek stanovených tímto zákonem; to platí i pro ty věřitele, kteří se nestali účastníky insolvenčního řízení.

Dle ustanovení § 253 insolvenčního zákona, nebyla-li smlouva o vzájemném plnění včetně smlouvy o smlouvě budoucí v době prohlášení konkursu ještě zcela splněna ani dlužníkem ani druhým účastníkem smlouvy, insolvenční správce může smlouvu splnit místo dlužníka a žádat splnění od druhého účastníka smlouvy nebo může od smlouvy odstoupit (odstavec 1). Jestliže se insolvenční správce do 15 dnů od prohlášení konkursu nevyjádří tak, že smlouvu splní, platí, že od smlouvy odstupuje; do té doby nemůže druhá strana od smlouvy odstoupit, není-li v ní ujednáno jinak (odstavec 2). Je-li druhý účastník smlouvy povinen plnit ze smlouvy jako první, může své plnění odeprít až do té doby, kdy bude poskytnuto nebo zabezpečeno plnění vzájemné; to neplatí, jde-li o smlouvu uzavřenou druhým účastníkem po zveřejnění rozhodnutí o úpadku (odstavec 3). Odstoupí-li insolvenční správce od smlouvy, může druhý účastník smlouvy uplatňovat náhradu tím způsobené škody přihláškou pohledávky. Pohledávky druhého účastníka z pokračování smlouvy po prohlášení konkursu jsou pohledávkami za majetkovou podstatou (odstavec 4). Druhý účastník smlouvy se nemůže domáhat vrácení částečného plnění, k němuž došlo před rozhodnutím o úpadku, proto, že za toto plnění neobdržel od dlužníka vzájemné plnění (odstavec 5).

V této podobě, pro věc rozhodné, platila citovaná ustanovení insolvenčního zákona již v době prohlášení konkursu na majetek dlužníka (14. 12. 2010) a do vydání napadeného rozhodnutí nedoznala změn.

I. K historickému vývoji institutu upravujícího pro poměry úpadkového práva v českých zemích odstoupení od „smlouvy o vzájemném plnění“.

Podle ustanovení § 21 odst. 1 císařského nařízení č. 337/1914 ř. z., kterým se zavádí řád konkursní, vyrovnací a odpůrčí (dále jen „konkursní řád z roku 1914“), jež s menšími změnami platilo v českých zemích až do 1. 8. 1931, nebyla-li oboustranná smlouva od úpadce a druhé strany v době prohlášení konkursu ještě splněna anebo nebyla-li splněna úplně, může správce podstaty buď na místě úpadce

smlouvu splniti a žádati splnění od druhé strany nebo od smlouvy odstoupiti.

Dle ustanovení § 23 konkursního řádu z roku 1931 (účinného od 1. 8. 1931), nebyla-li smlouva o vzájemném plnění v době prohlášení konkursu ještě splněna úpadcem ani druhou stranou nebo nebyla-li splněna úplně, může správce podstaty buď na místě úpadce smlouvu splniti a žádati splnění od druhé strany nebo od smlouvy odstoupiti (odstavec 1). Správce podstaty musí se prohlásiti nejdéle ve lhůtě, kterou mu na návrh druhé strany určí konkursní komisař, jinak se má za to, že od smlouvy odstupuje. Odstoupí-li, může druhá strana žádati náhradu způsobené jí škody jako konkursní věřitel (odstavec 2). Je-li druhá strana povinna plniti napřed, může plnění odepřít, dokud nebylo navzájem plněno nebo vzájemné plnění zajištěno, jestliže jí v době ujednání smlouvy nemusily býti známy špatné majetkové poměry úpadcovy (odstavec 3).

Podle ustanovení § 14 odst. 4 ZKV (ve znění účinném do 31. 12. 2007), jestliže smlouva o vzájemném plnění nebyla ještě v době prohlášení konkursu splněna ani úpadcem, ani druhým účastníkem smlouvy, anebo byla splněna jen částečně, každá smluvní strana může od smlouvy odstoupit; od smlouvy o koupi najaté věci uzavřené úpadcem jako nájemcem nemůže pronajímatel odstoupit, ledaže úpadce řádně neplní své závazky z této smlouvy. Odstoupení od smlouvy, jejíž součástí je ujednání o závěrečném vyrovnání podle zvláštního právního předpisu upravujícího podnikání na kapitálovém trhu, nemá vliv na provedení závěrečného vyrovnání podle tohoto ujednání (před 1. 5. 2004 šlo co do části věty před středníkem o ustanovení § 14 odst. 2 ZKV).

V R 42/2008, z něž vyšel i odvolací soud, Nejvyšší soud při výkladu ustanovení § 14 odst. 2, části věty před středníkem, ZKV (ve znění účinném do 30. 4. 2004) poukázal na to, že nepřehlédnutelným inspiračním zdrojem této úpravy zjevně byla úprava obsažená v § 23 odst. 1 konkursního řádu z roku 1931. Tamtéž Nejvyšší soud poznamenal, že dobová literatura (srov. např. Voska, J.: Konkursní, vyrovnací a odpůrcí řády. Právnícké knihkupectví a nakladatelství Linhart & Pekárek. Praha 1931 /dále jen „Voska“/, str. 150 - 151, nebo Štajgr, F.: Konkursní právo, Nakladatelství Všeherd, Praha 1947 /dále jen „Štajgr“/, str. 457) rovněž dovozovala, že splnila-li jedna ze stran před vyhlášením konkursu, nemá správce konkursní podstaty k dispozici postupu podle § 23 konkursního řádu z roku 1931, s tím, že splnil-li zcela úpadce, má konkursní podstata nárok na vzájemné dlužné plnění, kdežto splnila-li svůj závazek druhá strana, náleží jí přihlásit svou pohledávku do konkursu. Zdůraznil rovněž, že v tomto ohledu vycházela literatura ze závěrů obsažených v rozhodnutí uveřejněném v ročníku číslo 8 Sbírký rozhodnutí nejvyšších stolic soudních Čs. republiky, kterou uspořádal Dr. F. Vážný, pod číslem 5894. Poukázal i na to, že posledně uvedené rozhodnutí se sice vyslovovalo k výkladu § 21 konkursního řádu z roku 1914, i toto ustanovení (jeho odstavec 1), je však v otázce podmínek, za nichž může správce konkursní podstaty odstoupit od smlouvy o vzájemném plnění, obsahově srovnatelné s pozdějšími úpravami.

Již v R 42/2008 Nejvyšší soud dále uzavřel, že tomuto chápání uvedeného ustanovení v kontextu jeho vývoje odpovídá i dikce § 253 insolvenčního zákona.

Prosté srovnání dikce § 253 insolvenčního zákona s dikcí § 21 konkursního řádu z roku 1914 a § 23 konkursního řádu z roku 1931 vede k závěru, že znění oněch konkursních řádů je zkoumanému ustanovení insolvenčního zákona dokonce ještě bližší (inspirace těmito úpravami je zjevnější) než ustanovení § 14 odst. 4 ZKV.

Na tomto základě lze především uzavřít, že ani v literatuře není pochyb o tom, že smlouvou o vzájemném plnění se ve smyslu § 253 odst. 1 insolvenčního zákona rozumí vedle tam výslovně uvedené smlouvy o smlouvě budoucí především (typově) kupní smlouva, směnná smlouva nebo smlouva o dílo (a typově jí naopak není např. darovací smlouva). Z dobové literatury k § 23 konkursního řádu z roku 1931 srov. k tomu shodně např. opět Voska, str. 149 - 150, nebo Štajgr, str. 456 - 457. Dále srov. Kozák, J. - Budín, P. - Dadam, A. - Pachel, L: Insolvenční zákon a předpisy

související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář. Praha. ASPI, a. s. 2008, str. 327. V judikatuře se závěr, že kupní smlouva je smlouvou o vzájemném plnění ve smyslu § 14 odst. 4 ZKV, podává např. z důvodů R 42/2008 a závěr, že takovou smlouvou je i smlouva o dílo, z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2010, sp. zn. [29 Cdo 1566/2009](#), uveřejněného v časopise Soudní judikatura číslo 4, ročník 2011, pod číslem 55).

II. K rozsahu práva dovolatele odstoupit od kupní smlouvy.

I dobová literatura k § 23 konkursního řádu z roku 1931 (jehož podobnost s dikcí § 253 insolvenčního zákona je zjevná) interpretovala uvedenou úpravu tak, že dokud se správce podstaty nevysloví (tehdy nejpozději ve lhůtě určené mu na návrh druhé strany konkursním komisařem /§ 23 odst. 2 konkursního řádu z roku 1931/), nemá druhá smluvní strana právo odstoupit od smlouvy o vzájemném plnění ani tehdy, nebyla-li v době prohlášení konkursu ještě zcela (nebo vůbec) splněna ani dlužníkem (úpadcem), ani druhým účastníkem smlouvy. Jestliže se správce podstaty v určené lhůtě rozhodl, že smlouvu o vzájemném plnění splní, pak druhé straně smlouvy zůstala vyhrazena jen práva dle § 23 odst. 3 konkursního řádu z roku 1931 a jestliže správce podstaty od smlouvy o vzájemném plnění odstoupil (nebo nastala-li dle § 23 odst. 2, věty první, konkursního řádu z roku 1931 nevyvratitelná domněnka, že od smlouvy odstupuje), pak logicky nebylo zapotřebí přiznat právo odstoupení i druhé straně smlouvy (srov. opět Štajgr, str. 457 – 458).

V poměrech úpravy obsažené v § 253 insolvenčního zákona je zapotřebí korigovat tyto závěry jen potud, že:

- 1) Právo insolvenčního správce rozhodnout se, zda splní smlouvu o vzájemném plnění, je vymezeno zákonou patnáctidenní lhůtou počítanou od prohlášení konkursu na majetek dlužníka, po jejímž marném uplynutí nastává nevyvratitelná domněnka, že insolvenční správce od smlouvy odstupuje (§ 253 odst. 2 insolvenčního zákona).
- 2) Do uplynutí lhůty stanovené v § 253 odst. 2, části věty před středníkem, insolvenčního zákona druhá smluvní strana může sama odstoupit od smlouvy o vzájemném plnění jen tehdy, je-li toto právo v takové smlouvě ujednáno (pouhý odkaz na zákonou úpravu důvodů odstoupení od smlouvy, např. na ustanovení § 48 obč. zák., takovým ujednáním zjevně není); srov. § 253 odst. 2, část věty za středníkem, insolvenčního zákona.

Lze tedy shrnout, že:

- 1) Zvláštní úprava obsažená v § 253 insolvenčního zákona nahrazuje za trvání konkursu na majetek účastníka smlouvy o vzájemném plnění ta ustanovení hmotného práva, jež smluvním stranám dovolovala odstoupit od takové smlouvy pro její neplnění v době před prohlášením konkursu. V tomto ohledu se zkoumaná právní úprava neliší od poměrů upravených pro konkurs prohlášený podle zákona o konkursu a vyrovnání v § 14 odst. 4 ZKV (srov. obdobný závěr v R 42/2008).
- 2) Je-li smlouva o vzájemném plnění ke dni prohlášení konkursu na majetek jedné ze stran smlouvy (dlužníka) zcela splněna druhou stranou smlouvy, nemůže druhá strana smlouvy od smlouvy odstoupit proto, že dlužník před prohlášením konkursu sám řádně a včas nesplnil (a v důsledku prohlášení konkursu již nesplní) své povinnosti z této smlouvy, a to bez zřetele k tomu, zda smlouva obsahuje ujednání o právu odstoupit od smlouvy.
- 3) Nebyla-li smlouva o vzájemném plnění v době prohlášení konkursu na majetek dlužníka ještě zcela splněna ani dlužníkem ani druhou stranou smlouvy, může druhá strana smlouvy od této smlouvy po prohlášení konkursu odstoupit, jen je-li právo od smlouvy odstoupit ve smlouvě ujednáno.
- 4) Nebyla-li smlouva o vzájemném plnění v době prohlášení konkursu na majetek dlužníka ještě zcela splněna ani dlužníkem ani druhou stranou smlouvy a právo od smlouvy odstoupit nebylo

ujednáno ve smlouvě, nemůže druhá strana smlouvy od smlouvy odstoupit (to, zda dojde k ukončení smlouvy odstoupením nebo k jejímu naplnění, ovlivní postup insolvenčního správce dle § 253 odst. 2 insolvenčního zákona).

Tyto závěry odpovídají rovněž pravidlu vyjádřenému v ustanovení 248 odst. 1 insolvenčního zákona (a pro dobu před prohlášením konkursu pravidlům vyjádřeným v § 165 insolvenčního zákona), z něž se podává (ve spojení s § 173 a násl. insolvenčního zákona), že i pohledávky věřitelů z dlužníkem nesplněných smluv o vzájemném plnění se v konkursu uspokojují (jsou-li řádně přihlášeny) rozvrhem.

Výklad práva odstoupit po prohlášení konkursu na majetek dlužníka od smlouvy o vzájemném plnění podaný v dovolání tedy správný není a dovolání potud není důvodné.

III. K tomu, zda kupní smlouva byla zcela splněna některou ze smluvních stran.

Nejvyšší soud předesílá, že již v důvodech usnesení ze dne 29. 4. 2010, sen. zn. [29 NSČR 30/2009](#), uveřejněného pod číslem 14/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, zdůraznil, že pro insolvenční řízení nelze bez dalšího (automaticky) přejímat judikatorní závěry ustavené při výkladu zákona o konkursu a vyrovnání (a to především proto, že insolvenční zákon obsahuje poměrně podrobná procesní pravidla, jež je třeba vnímat v jejich komplexnosti a jejichž pojetí ne vždy /a to zpravidla záměrně/ odpovídá tomu, jak bylo v obdobné procesní situaci postupováno za účinnosti zákona o konkursu a vyrovnání).

To nicméně neplatí pro závěry formulované v konkursních poměrech při výkladu § 14 odst. 4 ZKV pro účely posouzení, kdy je (kupní) smlouva o převodu nemovitostí zcela splněna alespoň jednou ze smluvních stran (jež jsou potud použitelné i při výkladu § 253 odst. 1 insolvenčního zákona).

Tak v rozsudku ze dne 30. 7. 2009, sp. zn. [29 Cdo 1028/2007](#), uveřejněném pod číslem 105/2010 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, Nejvyšší soud jako příklad kupní smlouvy, která nebyla ještě v době prohlášení konkursu splněna ani úpadcem, ani druhým účastníkem smlouvy, anebo byla splněna (oběma stranami) jen částečně, uvedl kupní smlouvu, kde na straně jedné nebyla uhrazena kupní cena, a na straně druhé nebylo převedeno vlastnické právo k předmětu koupě.

V rozsudku ze dne 29. 9. 2009, sp. zn. [29 Cdo 2506/2007](#), pak Nejvyšší soud označil za (zcela) splněný závazek prodávajícího z kupní smlouvy o převodu nemovitostí, jakmile prodávající převedl vlastnické právo k nemovitostem na kupujícího (proti tomuto rozhodnutí byla podána ústavní stížnost, kterou Ústavní soud odmítl usnesením ze dne 29. 4. 2010, sp. zn. [III. ÚS 450/10](#)). Srov. obdobně např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2013, sp. zn. [29 Cdo 3835/2010](#) (proti tomuto rozhodnutí byla podána ústavní stížnost, kterou Ústavní soud odmítl usnesením ze dne 5. 12. 2013, sp. zn. [III. ÚS 2935/2013](#)).

Odvolací soud v napadeném rozhodnutí také uzavřel, že skutečnost, že žalobce nepřevedl na dlužníka jiný pozemek (jenž není předmětem vylučovací žaloby), který byl také předmětem kupní smlouvy (jde o pozemek parc. č. 159/22), není rozhodná. Plnění kupní ceny bylo (totiž) dodatkem rozděleno na dílčí plnění za jednotlivé nemovitosti. Dílčímu plnění dlužníkem logicky odpovídá dílčí povinnost prodávajícího konkrétní nemovitosti převést. Ve vztahu ke sporným nemovitostem proto žalobce zcela splnil povinnost prodávajícího.

Toto právní posouzení věci (dovoláním zpochybněné) neobstojí (nevyplývá ze skutkových závěrů, z nichž napadené rozhodnutí vychází, ani z ustanovení § 253 insolvenčního zákona).

Pro závěr, zda kupní smlouva (coby smlouva o vzájemném plnění) nebyla zčásti splněna prodávajícím (dovolatelem) (v situaci, kdy nebylo sporné, že kupující /dlužník/ podle kupní smlouvy neplnil), totiž není významné, že ve vztahu ke sporným nemovitostem (podle kupní smlouvy původně k pozemkům

parc. č. 159/21, 159/23 a 159/24) prodávající (dovolatel) své povinnosti z kupní smlouvy splnil (vlastnické právo k nim převedl na kupujícího /dlužníka/), nýbrž to, že v situaci, kdy předmětem prodeje podle kupní smlouvy byl i pozemek parc. č. 159/22, prodávající (dovolatel) ohledně tohoto pozemku svůj závazek (převést vlastnické právo na kupujícího /dlužníka/) nesplnil. Žádný význam v této souvislosti nemá, že dodatkem ke kupní smlouvě vymezily smluvní strany samostatně hodnotu (kupní cenu) každé převáděné nemovitosti; na tom, že jde o jednu kupní smlouvu, jejímž obsahem byl na straně prodávajícího (dovolatele) závazek převést na kupujícího (dlužníka) vlastnické právo ke čtyřem (!) nemovitostem, se tímto dodatkem ničeho nezměnilo.

Jestliže prodávající (dovolatel) k okamžiku prohlášení konkursu nepřevedl na kupujícího (dlužníka) vlastnické právo k pozemku parc. č. 159/22 (což je závěr, z nějž napadené rozhodnutí vychází), pak to znamená, že smlouva o vzájemném plnění (zkoumaná kupní smlouva) nebyla v době prohlášení konkursu na majetek kupujícího (dlužníka) ještě zcela splněna ani prodávajícím (dovolatelem), coby druhým účastníkem smlouvy.

Dovolací důvod dle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. byl tudíž potud uplatněn právem.

Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), napadené rozhodnutí zrušil včetně závislého výroku o nákladech řízení a vrátil věc odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2 a 3 o. s. ř.).